

نوع مقاله: پژوهشی

کیفیت حکمرانی و کارآفرینی در رهیافت داده‌های پانل کشورهای منتخب

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۴/۲۰ - تاریخ تصویب: ۱۳۹۸/۱۰/۱۷)

پروانه سلاطین^۱

چکیده

در دهه‌های اخیر، مطالعات مربوط به نقش دولت در اقتصاد از مباحث مربوط به اندازه دولت و وظایف آن به مقوله کیفیت دخالت دولت معطوف گشته است. این تغییر نگاه به مقوله دولت در اقتصاد، موجب ارائه دیدگاه جدیدی تحت عنوان حکمرانی خوب گشته است. حکمرانی خوب نیازمند رویکردی گسترده نسبت به مشارکت طیف وسیعی از گروه‌ها شامل دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی به صورت شفاف می‌باشد. در این راستا کیفیت حکمرانی نشان دهنده توانایی دولت‌ها در تدوین و اجرای سیاست‌های تأثیرگذار در بهبود فضای کسب و کار، رشد و توسعه اقتصادی و گسترش کارآفرینی است. از این‌رو هدف اصلی مقاله، یافتن پاسخ برای این پرسش مهم است که میزان تأثیرگذاری کیفیت حکمرانی بر کارآفرینی در گروه کشورهای منتخب چیست؟ این تحقیق از نظر هدف، یک تحقیق کاربردی و از نظر روش تحقیق، ماهیت و شیوه

نگرش پرداختن به مسأله، استنباطی است. در این مطالعه به اطلاعات آماری موجود در بانک جهانی و دیده‌بان جهانی کارآفرینی مراجعه و با مدل‌سازی عوامل موثر بر کارآفرینی با تاکید بر کیفیت حکمرانی از رگرسیون‌های چند متغیره و داده‌های پانل و نرم‌افزارهای Excel و Eviews استفاده شده است. نتایج حاصل از برآورد مدل به روش اثرات ثابت در دوره زمانی ۲۰۰۰-۲۰۱۶ نشان داد که کیفیت حکمرانی تاثیر مثبت و معنی‌داری بر کارآفرینی در گروه کشورهای منتخب دارند. میزان تاثیرگذاری کیفیت حکمرانی بر کارآفرینی در گروه کشورهای منتخب نوآورمحور با درآمد بالا بیشتر از گروه کشورهای منتخب کارایی‌محور با درآمد متوسط می‌باشد. در این راستا دولت‌ها با ایجاد نهادهای کارآمد می‌توانند محیط مناسبی را برای تنظیم روابط اقتصادی افراد جامعه به گونه‌ای کم‌هزینه فراهم سازند تا از این طریق زمینه تقویت و توسعه کارآفرینی فراهم شود.

واژگان کلیدی: داده‌های پانل، کارآفرینی، کیفیت حکمرانی

طی دهه‌های متمادی، محور مباحث دولت در اقتصاد، تعیین اندازه بهینه دولت بوده است که البته این بحث هنوز به عنوان یک سؤال باز در اقتصاد مطرح است. پس از شکل‌گیری ادبیات مربوط به اندازه بهینه دولت در سال‌های اخیر، بحث به سمت حکمرانی خوب معطوف گشته است (تیزی و همکاران^۱، ۲۰۰۵: ۱). حکمرانی خوب، مفهوم جدیدی است که از پیوند میان سیاست و اداره کردن جامعه به وجود آمده است و هدف آن، افزایش کارآمدی یک نظام سیاسی و اقتصادی برای اداره جامعه است؛ به طوری که شواهدی از توسعه پایدار را در کشور نمایان سازد (دانایی‌فر و همکاران، ۱۳۹۱: ۴۷). مفهوم حکمرانی خوب برگرفته از مکتب نهادگرایی^۲ است و محصول مشارکت سه نهاد دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی است. حکمرانی خوب نه تنها روایتی نو از مفاهیمی همچون دموکراسی، حقوق بشر، پاسخگویی، مشارکت و حاکمیت قانون است، بلکه در عین حال چارچوبی به دست می‌دهد که همه اهداف و ارزش‌ها در یک جا جمع شوند و اهداف توسعه انسانی اعم از توسعه اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی با محوریت مردم، دنبال شود (سامتی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۸۵). بانک جهانی، حکمرانی را شیوه استفاده از قدرت در مدیریت منابع اقتصادی و اجتماعی برای دستیابی به توسعه پایدار تعریف نموده است (لطیف^۳، ۱۹۹۲: ۲۹۵). استیگلitz^۴ معتقد است تعامل سازنده دولت-بازار می‌تواند راهگشای موفقیت فرایند اصلاحات اقتصادی باشد. بر این اساس، دولت و بازار دو نهاد مکمل هستند، نه دو نهاد رقیب. همچنین از دیدگاه تیلور، حکمرانی خوب، مدیریت اثربخش منابع اقتصادی و اجتماعی می‌باشد؛ به

گونه‌ای که چنین مدیریتی شفاف و پاسخگو باشد (تیلور^۱، ۲۰۰۰: ۱۱۰). در حکمرانی خوب شراکت بین سه رکن اصلی دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی در انجام فعالیت‌ها وجود دارد که گاهی فراتر از مشارکت است (آفانساب و تقوی، ۱۳۹۴: ۴). این امر سبب می‌شود که از امور عمومی به شکل بهینه‌تری بهره‌برداری شود، زیرا مسئولیت اداره عمومی بین سه نهاد، تقسیم شده و هر سه بخش مذکور در تعامل با یکدیگر قرار دارند، به گونه‌ای که ضعف و قدرت بیش از حد یکی از آنها تعادل اجتماعی را بر هم خواهد زد (کمیجانی و سلاطین، ۱۳۸۹: ۲). در این راستا کیفیت حکمرانی نشان دهنده توانایی دولت در تدوین و اجرای سیاست‌های تأثیرگذار و مقرراتی که منجر به ترویج و توسعه بخش خصوصی و کارآفرینی می‌شود، می‌باشد. دولت‌ها با تصویب مقررات مناسب از طریق شفاف‌تر ساختن ساختارهای موجود، برابرسازی فرصت‌ها و کاهش هزینه‌های رانت‌جویانه و همچنین از طریق به‌هنگام‌سازی نظام حقوقی می‌توانند نقش قابل توجهی در بسترسازی لازم برای کارکرد مناسب بازار در اقتصاد داشته باشند. مطالعات مختلف نشان می‌دهند دولت‌هایی که بالاترین سطح دخالت را در کشورها اعمال می‌کنند، دارای بیشترین قوانین و مقررات هستند. هر چه تعداد قوانین و مقررات بیشتر باشد، دست و پاگیری آنها هم زیادت‌ر بوده و در نهایت ساختارهای دولتی حجیم‌تر و بزرگ‌تری را طلب می‌کند که این امر مانع شکوفایی فعالیت‌های اقتصادی و کارآفرینی می‌شود. مایور^۲ (۱۹۹۵)، لاپور و همکاران^۳ (۱۹۹۸) با بررسی ساختارهای حکمرانی و کیفیت نهادها نشان دادند که کیفیت حکمرانی اثرات مستقیمی را بر بهبود فضای کسب و کار، کارآفرینی و رشد و توسعه اقتصادی دارد. کیفیت حکمرانی به عنوان یک عامل نهادی موثر بر اعتماد افراد به دولت،

1. Taylor, D. W. Fact, Myths, and Mosters

2. Mauro, P.

3. La Porto, R, Lopez- de- silanes, f., shleifer, A. and vishny, R.

کیفیت حکمرانی و کارآفرینی در... ۷۵

می‌تواند بر بهبود فضای کسب و کار و کارآفرینی اثر گذار باشد. پیشرفت اقتصادی کشورهای توسعه یافته این ایده را تقویت می‌نماید که برقراری تفکر حکمرانی خوب، مجموعه‌ای از نهادها را در جامعه ایجاد خواهد کرد که این نهادها خود تضمین کننده رشد مستمر و دستیابی به توسعه پایدار خواهند بود و توسعه کارآفرینی را به دنبال خواهند داشت. لذا توانمندسازی دولت‌ها و بهبود کیفیت حکمرانی قابلیت استفاده از تمامی توانایی‌ها و استعدادها را فراهم خواهد آورد و دولت و بازار را چنان مقابل هم قرار می‌دهد که مکمل هم باشند (رنانی، ۱۳۷۶: ۴۴).

از سوی دیگر، کارآفرینی و ایجاد کسب و کار یکی از مفاهیم مهم و اساسی در بحث رشد و توسعه اقتصادی کشورهاست. کارآفرینی از منابع مهم و پایان‌ناپذیر همه جوامع بشری است. منبعی که به توان خلاقیت انسان‌ها باز می‌گردد. از یک‌سو ارزان و از سوی دیگر بسیار ارزشمند و پایان‌ناپذیر است (کوهن^۱، ۱۹۹۳؛ جنینگز^۲، ۱۹۹۴). امروزه کارآفرینی به راهبردی‌ترین و مهمترین ابزار اقتصادی جوامع پیشرفته تبدیل شده است. در واقع رشد و توسعه اقتصادی کشورها مرهون کارآفرینان و فعالیت‌های کارآفرینانه است. از این‌رو لازمه دستیابی به توسعه و پیشرفت اقتصادی کشورها، توسعه کارآفرینی است. صاحب‌نظران بر نقش کارآفرینی در توسعه اقتصادی و اجتماعی و ایجاد اشتغال اتفاق نظر دارند (کری و توریك^۳، ۲۰۰۳: ۴۳۸) (موتی^۴، ۲۰۱۱: ۴۰).

فعالیت‌های کارآفرینی می‌تواند به عنوان عوامل کلیدی در افزایش بهره‌وری باشد. بر اساس این دیدگاه، موفقیت اقتصادی و رقابت‌پذیری؛ حاصل ترکیب محیط مساعد کارآفرینی، رفتار نوآورانه و ایجاد ترکیب جدیدی از

عوامل تولید است که تبدیل به موتور رشد اقتصادی می‌شوند. در این راستا هدف اصلی مقاله بررسی میزان تاثیرگذاری کیفیت حکمرانی بر کارآفرینی در کنار سایر متغیرهای کلان اقتصادی موثر بر کارآفرینی و پاسخگویی به این پرسش اصلی تحقیق است که میزان تاثیرگذاری کیفیت حکمرانی بر کارآفرینی در گروه کشورهای منتخب چیست؟ همچنین میزان تاثیرگذاری کیفیت حکمرانی بر کارآفرینی در گروه کشورهای منتخب کارایی محور با درآمد متوسط بیشتر است یا گروه کشورهای منتخب نوآر محور با درآمد بالا؟ در ادامه پس از تشریح مبانی نظری و سابقه پژوهش، روش تحقیق ارائه گردیده است. سپس روش تحقیق T نتایج برآورد مدل و پیشنهادها آورده شده است.

مبانی نظری

نظریه حکمرانی از مباحث حوزه اندیشه در عرصه‌های سیاست، اقتصاد، مدیریت، حقوق، جامعه‌شناسی، علوم اجتماعی محسوب می‌شود. در زمینه حکمرانی خوب، تعاریف متعددی از اشخاص و نهادهای ملی و بین‌المللی ارائه شده است که در این مقاله مبانی اصلی تجزیه و تحلیل تعریف حکمرانی خوب از دیدگاه بانک جهانی می‌باشد. بانک جهانی حکمرانی را به عنوان سنت‌ها و نهادهایی تعریف می‌نماید که توسط آنها قدرت به منظور مصلحت عمومی در یک کشور اعمال می‌شود که مشتمل بر ۱- فرایندی که از طریق آن صاحبان قدرت، انتخاب، نظارت و تفویض می‌شوند؛ ۲- ظرفیت و توانایی دولت برای اداره کارآمد منابع و اجرای سیاست‌های درست؛ ۳- احترام شهروندان و دولت به نهادهایی که تعاملات اجتماعی و اقتصادی میان آنها را اداره می‌کنند (کافمن^۱ و همکاران، ۲۰۰۷: ۲۶۵) (کافمن و همکاران، ۲۰۰۷: ۵۵۸).

حکمرانی خوب نیازمند رویکردی گسترده نسبت به مشارکت طیف وسیعی از

کیفیت حکمرانی و کارآفرینی در... ۷۷

گروه‌ها شامل دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی به صورت شفاف و پاسخگویانه است (مقامی اعلایی اردکانی، ۱۳۹۰: ۱۷۶). بانک جهانی، حکمرانی خوب را بر اساس شش شاخص تعریف نموده است که عبارتند از: (شاه آبادی، سپهردوست و جامه بزرگی، ۱۳۹۱: ۹۲)

* حق اظهارنظر و پاسخگویی^۱: بدین مفهوم که مردم بتوانند دولت را در برابر آن چه که بر آنها تأثیر می‌گذارد مورد سوال و بازخواست قرار دهند. افراد قادر باشند اهداف خود را انتخاب و پیگیری نمایند و آزادانه نظرات خود را بیان کنند. آزادی بیان سبب مشارکت افراد می‌شود و این مشارکت عاملی برای رهبری و مشروعیت بخشیدن به سازمان‌ها و نهادها و رضایت بیشتر افراد و بهبود کیفیت زندگی است (سیمون^۲، ۲۰۰۸: ۲۸).

* حاکمیت قانون^۳: حاکمیت قانون میزان احترام عملی که دولتمردان و شهروندان یک کشور برای نهادهایی قائل هستند که با هدف وضع و اجرای قانون و حل اختلاف ایجاد شده است. افراد در برابر قانون یکسان بوده و حقوق اکثریت و اقلیت مورد توجه قرار می‌گیرد. حاکمیت قانون امنیت و احساس خوشبختی و رضایت از زندگی را فراهم کند. در این زمینه قوه قضائیه مستقل، یک پیش‌نیاز است (قلی پور، ۱۳۹۳: ۱۰۱).

* اثربخشی دولت^۴: اثربخشی دولت کارآمدی دولت در انجام وظایف محوله که شامل مقولات ذهنی همچون کیفیت تهیه و تدارک خدمات عمومی یا کیفیت نظام اداری، صلاحیت و شایستگی کارگزاران و استقلال خدمات همگانی از فشارهای سیاسی است (آرنت و عمان^۵، ۲۰۰۸: ۱۱). اثربخشی دولت می‌تواند نتایجی را به بار بیاورد که نیازهای جامعه را برآورده سازد و

1. Voice and Accountability.
2. Simion
3. Rule of law.
4. Government Effectiveness.
5. Christiane Arndt and Charles Oman.

دولت از منابع محدود تحت اختیار خود بیشترین استفاده را ببرد و به بهبود کسب و کار و آزادی اقتصادی و در نتیجه رفاه بیشتر منجر شود. در واقع عملکرد نامناسب دولت‌ها، حجم کاری زیاد و توان ناکافی دولت‌ها برای خدمت‌رسانی زمینه سلب اعتماد شهروندان و در نتیجه افزایش دغدغه ذهنی آنان را فراهم می‌آورد (سیمون، ۲۰۰۸: ۲۸)

* ثبات سیاسی و عدم خشونت^۲: به میزان ثبات رژیم حاکم و رهبران آن، درجه احتمال تداوم حیات موثر دولت و سیاست‌های جاری در صورت مرگ و میر یا تغییر رهبران و دولتمردان فعلی می‌پردازد. وجود بی‌ثباتی‌های سیاسی موجب تزلزل در سیمای اجتماعی کشور می‌شود و در کارایی و کنش مؤثر دولت و همچنین جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی تأثیرگذار است (دانایی‌فرد، ۱۳۸۸: ۱۵۰).

* کنترل فساد^۳: فساد اداری به مجموعه رفتارهای آن دسته از کارکنان بخش عمومی اطلاق می‌شود که در جهت تأمین منافع شخصی، قواعد و مقررات پذیرفته شده را نادیده می‌گیرند (هانتیگتون، ۱۳۸۵: ۹۰). فساد به تحمیل هزینه‌های ناعادلانه و تخریب پایه‌های اقتصادی و دور شدن از فعالیت‌های مولد و کارا منجر می‌شود و رفاه عامه را تقلیل می‌دهد. مبارزه با فساد به بهبود شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی نظیر سرمایه‌گذاری خارجی بیشتر، رشد اقتصادی، سواد بالاتر، حقوق مالکیت قویتر و افزایش کسب و کار می‌شود و زمینه برای بهبود کیفیت زندگی فراهم می‌شود.

* بار مالی مقررات^۴: در بحث بار مالی مقررات، به تلقی مردم، کارآفرینان و سرمایه‌گذاران از موانع حاصل از وضع مقررات اضافی در زمینه‌هایی مانند تجارت خارجی و توسعه کسب و کار توجه شده، حدود و میزان سیاست‌های

1. Simion
2. Political Instability and Violence.
3. Control of Corruption
4. Regulatory Burden.

نابازاری همچون مقررات کنترل قیمت‌ها تعیین می‌گردد (کميجانی و سلاطین، ۱۳۸۹: ۶).

دولت‌ها با ایجاد نهادهای کارآمد، محیط مناسبی برای تنظیم روابط اقتصادی افراد جامعه به گونه‌ای کم‌هزینه فراهم می‌سازند تا از این طریق زمینه تقویت اقتصاد و توسعه کارآفرینی را فراهم نمایند. وجود حکمرانی خوب و اعتماد به نهادهای دولتی و اثربخشی آن، تمایل شهروندان را برای پذیرفتن ریسک سرمایه‌گذاری، مدیریت و یا شروع یک کسب و کار جدید افزایش می‌دهد. با این منطق که منافع عملی شروع و مدیریت کسب و کار جدید باید بیش از موانع و ریسک‌های آن باشد تا کارآفرینی عملاً ایجاد شود. از طرف دیگر ضعف حکمرانی و نبود دولتی اثربخش، عدم شفافیت، عدم ثبات سیاسی، بالا بودن تعرفه‌های مالیاتی و مقررات دست و پاگیر و سخت‌گیرانه و کنترل دستوری بازار با افزایش ریسک و موانع، به تضعیف کارآفرینی منجر می‌شود. با بهبود کیفیت حکمرانی، کارآفرینان و سرمایه‌گذاران از موانع حاصل از وضع مقررات اضافی در زمینه‌هایی مانند تجارت خارجی و توسعه کسب و کار رهایی می‌یابند (فتاحی و صباخیان، ۱۳۹۵: ۱۶۰).

در این تعریف، هر اندازه ویژگی‌های مثبت مانند حاکمیت قانون، پاسخگویی و اثربخشی دولت در یک جامعه بیشتر و فساد، مقررات اضافی و بی‌ثباتی سیاسی و خشونت کمتر باشد کیفیت حکمرانی در آن جامعه برای نیل به توسعه اقتصادی مناسب‌تر خواهد بود. مطالعات نشان دهنده رابطه مثبت میان کیفیت حکمرانی با رشد اقتصادی و در نتیجه کارآفرینی می‌باشند (کناک^۱، ۱۹۹۷: ۶۰۰) (کناک و کیفر^۲، ۱۹۹۵: ۲۲۰).

در این راستا فساد، کارآفرینی را به انحای مختلف تحت تاثیر قرار می‌دهد.

کارگزاران دولتی با محدود کردن دسترسی به وجوه و مجوزهای دولتی، مشارکت در برخی از فعالیت‌های کارآفرینانه را محدود به دوستان و خویشان خود می‌کنند. وجوه و قراردادهای بهترین پیشنهادها اختصاص نمی‌یابند بلکه به پیشنهادهایی اختصاص می‌یابند که در نهاد مسئول از حمایت کافی برخوردار باشند. در ضمن فساد، پاداش‌های شایستگی را کاهش داده و این باور را تقویت می‌نماید که تنها مسیرهای موفقیت؛ شانس یا فساد اداری است و نه صلاحیت و شایستگی. همچنین فساد با محدود کردن دسترسی به خدمات اساسی اجتماع، هزینه‌های خدمت‌رسانی را افزایش می‌دهد. از این رو سبب افزایش فقر، ناکارآمدی سیستم مالی و تضعیف مشروعیت دولت می‌شود. به این ترتیب، فساد، عامل ضد توسعه، ضد رشد و ضد سرمایه‌گذاری و ضد عدالت است که در نتیجه هزینه فساد برای کشورها خیلی بالا می‌باشد. سلیم و یونس (۲۰۰۹)، لامبرت و همکاران ۲ (۲۰۰۷)، کریمیان و همکاران (۱۳۹۰) و آیوولا (۲۰۰۵) استدلال نموده‌اند؛ اگر کنترل فساد افزایش یابد، این احتمال وجود دارد که قسمت بیشتری از درآمد کارآفرین جذب سرمایه‌گذاری شود. اما آنوخین و اسجولز (۲۰۰۹) و فستوس و همکاران (۲۰۱۴) بر این باورند در کشورهایی که از قوانین و مقررات ساده و تثبیت شده، ساز و کارهای اداری شفاف، روشن و صریح و کم‌هزینه برخوردار هستند، فساد به عنوان مانع برای رشد اقتصادی بیان می‌شود. در این کشورها کنترل فساد اثری مثبت بر رشد اقتصادی دارد؛ کنترل فساد با تاثیر بر کنترل قوانین و قواعد تجارت، اعتماد کارآفرینان را نسبت به شروع و راه‌اندازی کسب و کار بیشتر می‌نماید. اما از آن جا که در برخی از کشورها قوانین پیچیده و متغیرند، فرآیندهای اداری

-
1. Selein and Bontis
 2. Lambert et al
 3. Ayoola
 4. Anokhin and Schulze
 5. Forgas

کیفیت حکمرانی و کارآفرینی در... ۸۱

مهم، زمان‌بر و پرهزینه و نامفهوم هستند و فساد سبب کاهش هزینه‌های مبادلات بنگاه‌ها می‌شود؛ بنابراین در آن کشورها، مقابله با فساد و کنترل آن با رشد اقتصادی و در نتیجه گسترش کارآفرینی ارتباط معکوس خواهد داشت (صباحی و ملاک الساداتی، ۱۳۸۶: ۱۴۰). مورفی و همکاران^۱ (۱۹۹۱) نیز استدلال می‌کنند در کشورهایی که فساد بالاست رشوه می‌تواند نظام خشک اداری را منعطف‌پذیر کند و به معاملات سرعت بخشد. ودمن^۲ (۱۹۹۶) معتقد است همبستگی فساد مالی و سرمایه‌گذاری ممکن است در کشورهای دارای فساد مالی اندک، قوی باشد، اما برای کشورهای دارای سطوح بالای فساد مالی، نیرومندی خود را از دست می‌دهد. لذا این فرض که فساد مالی به طور نظام‌یافته از طریق نرخ سرمایه‌گذاری رشد اقتصادی و کارآفرینی را کاهش می‌دهد، به طور کامل قابل اثبات نیست (ودمن، ۱۹۹۷: ۱۵۰).

از دیدگاه هارتگ و همکاران^۳ (۲۰۱۰) کارآفرینان به طور قابل ملاحظه‌ای نیاز به مالکیت دارند و حقوقشان باید به وضوح تعریف و اجرا شود؛ باید مکانیسم قرارداد برای توافق وجود داشته باشد و نیز لازم است که نظام قانون برای اجرای چنین قراردادهایی طراحی شود. نیستروم^۴ (۲۰۰۸) به وضوح یک ارتباط قوی بین ساختار حقوقی، امنیت حقوق مالکیت و کارآفرینی را نشان می‌دهد. تاثیرات اصل حاکمیت قانون، ایجاد امنیت است که از حقوق سیاسی و حقوق بشر افراد حمایت می‌کند. در این مورد، تاثیر مهم حاکمیت قانون بر کارآفرینی، هدایت درست منابع به سرمایه‌گذاری‌های مولد است. حاکمیت قانون، کارآفرینی و توسعه کسب و کار را تشویق می‌نماید. یک کارآفرین نمی‌تواند در کشوری که بدون حاکمیت قانون اداره می‌شود آزاد باشد. کشورهایی که توسط حاکمیت قانون حکمرانی می‌شوند موانع کمی برای ورود

1. Murphy, K. Shleifer, A. & Vishny, R
2. Wedeman, A.
3. Hartog, et al
4. Nystrom

به سیستم رسمی وضع می‌کنند اما در کشورهای در حال توسعه که اصل حاکمیت قانون در آنها اجرا نمی‌شود موانع زیادی برای کارآفرینان جهت حرکت از یک وضعیت غیرقانونی به یک کسب و کار منسجم وجود دارد. در یک رویکرد نظری (گوپتا^۱، ۲۰۰۷: ۹) بیان می‌دارد که بروز هرگونه بی‌اعتمادی افراد به دولت و عدم ثبات سیاسی جامعه، موجبات کاهش بهره‌وری، رشد اقتصادی و در نتیجه کارآفرینی می‌شود. بی‌ثباتی، یک شاخص موثر و کارآمد در کارکرد اقتصادی می‌باشد، در کشورهای در حال توسعه، بی‌اطمینانی که در فضای بی‌ثباتی پدید می‌آید سبب وقوع پدیده‌هایی از قبیل فرار سرمایه، فرار مغزها و مهاجرت، افزایش نقدینگی و کاهش پس‌انداز، سرمایه‌گذاری و کارآفرینی می‌شود. علاوه بر کیفیت حکمرانی، عوامل مختلفی بر کارآفرینی موثر هستند که عبارتند از: (مهدوی عادل، ۱۳۸۵: ۳۶)

* تحقیق و توسعه: تحقیق و توسعه رابطه متقابلی با فرآیند کارآفرینی دارد. سرمایه‌گذاری بلندمدت می‌تواند به ابداعات و فناوری‌های جدید منجر شود و عرصه را برای رشد اقتصادی پایدار فراهم آورد. فقر اطلاعات، دانش و تجربه به مدیریت ضعیف و بهره‌برداری کم منابع انسانی منجر می‌شود و این عمل به فرآیند تولید ضعیف می‌انجامد که در نهایت عملکرد ضعیف شرکت‌ها را به دنبال دارد.

* سرمایه انسانی: نیروی کار ماهر، انگیزه و نگرش مثبت به رشد و توسعه در عرصه کارآفرینی موجبات افزایش فناوری و تقویت کسب و کار، سبب افزایش قدرت کسب درآمد و موجبات رشد اقتصادی و توسعه را پدید می‌آورد. در این مورد انعطاف‌پذیری و قابلیت انطباق بالا یکی از مشخصه‌های نیروی انسانی کارآفرین است.

* آزادسازی اقتصادی: درجه آزادسازی اقتصادی منطقه به طور خاص بر سطح

کیفیت حکمرانی و کارآفرینی در... ۸۳

فعالیت‌های کارآفرینی مؤثر است. مالیات‌های کمتر، قوانین اندک و حقوق شخصی و امنیت دارایی‌ها برای تشویق فعالیت‌های کارآفرینی که لازمه رشد اقتصادی می‌باشد، ضروری است. چرا که آزادسازی اقتصادی، بخش خصوصی را فعال کرده سبب توسعه سرمایه‌گذاری‌ها می‌گردد. آزادسازی اقتصادی از طریق خصوصی‌سازی سبب صرفه‌های اقتصادی می‌شود، همچنین سبب افزایش شاخص کل بازدهی اقتصادی^۱، تحکیم بستر کارآفرینی و در نهایت رشد اقتصادی می‌گردد (بژورنسکو و فوس،^۲ ۲۰۱۰: ۳۱۴). باز بودن اقتصاد، فرصت‌های نوینی را برای کارآفرینان خلق می‌نماید تا از نیروی اقتصاد جهانی استفاده نموده و میزان کارایی، نوآوری و بهره‌وری را افزایش دهند. همچنین آزادی تجاری، فرصت‌های فزاینده‌ای برای کارآفرینان در زمینه دسترسی به بازارها فراهم آورده و محصول گسترده‌تر را فراهم می‌کند. اما از طرف دیگر باز بودن اقتصاد بین کشورها شدت رقابت را افزایش می‌دهد و سبب کاهش انگیزه و افزایش موانع برای ورود کارآفرینان جدید بالقوه به بازار می‌شود. به عبارت دیگر، اگرچه باز بودن یک عامل اجتناب‌ناپذیر در ایجاد رشد اقتصادی، اشتغال‌زایی و توسعه کارآفرینی است. اما درجه باز بودن اقتصاد به تنهایی منجر به موفقیت نمی‌شود. رقابت‌پذیری اقتصادها در جهان به هم پیوسته، تعیین می‌کند که یک کشور تا چه میزان توانایی دارد پتانسیل‌های پدید آمده از طریق دسترسی به بازار جهانی را به فرصت‌هایی برای بنگاه‌ها و کارآفرینان تبدیل نماید.

پیشینه پژوهش

پلتونن و همکاران^۳ (۲۰۱۷) با بررسی نقش فساد بر کارآفرینی در ۵۹ کشور در دوره زمانی ۲۰۰۸ - ۲۰۱۵ نشان دادند که فساد و سرمایه‌گذاری مستقیم

خارجی اثر مثبت بر کارآفرینی دارد. یافته‌های آمنتی و همکاران^۱ (۲۰۱۷) در دوره زمانی ۲۰۰۸-۲۰۱۷ نشان داد که خصوصی‌سازی از طریق ایجاد فعالیت‌های جدید سرمایه‌گذاری و نوآوری و تقبل ریسک بین بنگاه‌های مختلف به کارآفرینی منجر می‌شود. نتایج مطالعه استرین و همکاران^۲ (۲۰۱۶) با استفاده از روش مدل لوجیت^۳ در دوره زمانی ۲۰۰۹ - ۲۰۱۲ در ۳۷ کشور نشان داد که میان سرمایه‌انسانی و بروز رفتار کارآفرینانه رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. تایید رابطه مثبت سرمایه‌انسانی با شناسایی و بهره‌برداری از فرصت‌های کارآفرینی بیانگر آن است هر چه سرمایه‌های انسانی تقویت شود، رفتارهای کارآفرینانه افزایش می‌یابد. مزالعه سموجا حاجی^۴ (۲۰۱۶) نشان داد که ارائه معافیت‌های مالیاتی خاص سبب تضعیف پایه مالیاتی در کشور تانزانیا در دوره زمانی ۲۰۰۸-۲۰۱۲ شده است. در این نظام، بنگاه‌هایی که از این معافیت‌ها برخوردار نیستند مجبورند مالیات بیشتری بپردازند. بنابراین از شفافیت این نظام کاسته شده و مدیریت آن پرهزینه‌تر می‌شود و موجب ایجاد انگیزش برای رانت‌جویی می‌شود زیرا بنگاه‌ها می‌خواهند با روش‌هایی مانند دستکاری در درآمدها مالیات کمتری بپردازند. در نتیجه این نوع فساد باعث عدم اطمینان شده و نهایتاً فعالیت‌های کارآفرینانه را محدود می‌کند.

آپاریکیو و همکاران^۵ (۲۰۱۶) به بررسی نقش خلاقیت کارآفرینی در تجارت کلمبیا پرداختند. نتایج نشان داد که خلاقیت و کارآفرینی نقش مهمی را در رشد اقتصادی این کشور ایفا نموده است و ارتباط معنی‌دار میان رشد اقتصادی و کارآفرینی وجود دارد و این فعالیت‌ها می‌بایستی تشویق شوند.

-
1. Amanati
 2. Estrin
 3. Logit
 4. Haji
 5. Aparicio, Urbano, Gomez

نتایج مطالعه اسلام^۱ (۲۰۱۵) در دوره زمانی ۲۰۰۱-۲۰۰۹ در ۵۰ کشور نشان داد که ارتباط مثبت میان افزایش سهم محصولات اجتماعی و عمومی در هزینه‌های خصوصی و کارآفرینی و ارتباط منفی میان مصرف دولت و فعالیت‌های کارآفرینی وجود دارد. لی^۲ و همکاران (۲۰۱۱) به بررسی دلیل تمایل افراد برای ترک شغل خود و شروع کسب کار جدید در سنگاپور پرداختند. نتایج نشان داد که محیط کار با شرایط نامناسب، عدم رضایت شغلی و فقدان تخصص در زمینه شغل، می‌تواند سبب ترک شغل و شروع کسب و کار جدید شود.

از دیدگاه یورکوف و فاس^۳ (۲۰۱۰) یکی از عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی و در نهایت ارتقای بهره‌وری، آزادی اقتصادی است. در صورتی که آزادی اقتصادی گسترش یابد، فضا و بسترهای لازم برای توسعه کارآفرینی مهیا می‌شود. در این مطالعه از نرخ خوداشتغالی به عنوان معیار کارآفرینی استفاده شده است. حسنی صدرآبادی (۱۳۹۶) تشریح نمودند که مدیریت منابع انسانی یک شریک استراتژیک کارآفرینی و کارآفرینان است و کارآفرینان باید رویکردی مثبت نسبت به مدیریت منابع انسانی داشته باشند. نتایج مطالعه فتاحی و همکاران (۱۳۹۵) حاکی از آن است که سیاست‌های دولت می‌تواند در حوزه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و یا آموزشی بر فرآیند بهره‌برداری از فرصت‌های کارآفرینانه تاثیرگذار باشد. نتایج پژوهش حسین پور و همکاران (۱۳۹۴) حاکی از تاثیر مثبت و معنی‌دار سرمایه انسانی بر بروز رفتار کارآفرینانه می‌باشد. مطالعه مشدئی (۱۳۹۰) نشان داد که سه منبع اجتماعی اطلاعات و شبکه‌های غیررسمی، مریبان و اجتماعات حرفه‌ای بر شناسایی فرصت‌های کارآفرینی تاثیر مثبت دارند. همچنین سه متغیر خودکارآمدی شخصی، قدرت پردازشگری اطلاعات و

ضریب کارآفرینی بر رابطه بین شبکه‌های اجتماعی و شناسایی فرصت‌ها تاثیر گذارند. نتایج مطالعه مهدوی عادل و همکاران (۱۳۸۵) نشان دهنده اثر معنی‌دار کارآفرینی بر رشد اقتصادی است. بر اساس مبانی نظری و مطالعات تجربی، فرضیه‌ها و مدل مفهومی این مطالعه به صورت زیر می‌باشند:

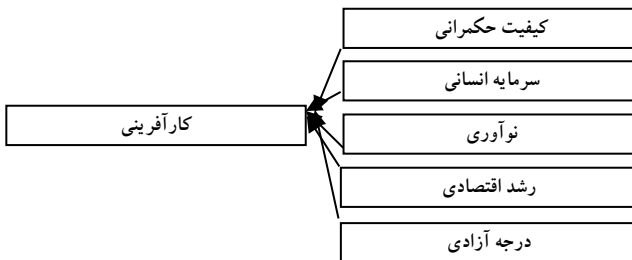
فرضیه اصلی

کیفیت حکمرانی تاثیر معنی‌داری بر کارآفرینی در گروه کشورهای منتخب دارد.

فرضیه‌های فرعی

سرمایه انسانی تاثیر معنی‌داری بر کارآفرینی در گروه کشورهای منتخب دارد. نوآوری تاثیر معنی‌داری بر کارآفرینی در گروه کشورهای منتخب دارد. رشد اقتصادی تاثیر معنی‌داری بر کارآفرینی در گروه کشورهای منتخب دارد. درجه آزادی اقتصادی تاثیر معنی‌داری بر کارآفرینی در گروه کشورهای منتخب دارد.

نمودار زیر بیانگر مدل مفهومی این پژوهش است:

نمودار شماره ۱: مدل مفهومی تحقیق

روش تحقیق

این مقاله از نظر هدف، یک تحقیق کاربردی و از نظر روش تحقیق و ماهیت و شیوه نگرش پرداختن به مسأله، استنباطی است. در این مطالعه به اطلاعات آماری موجود در بانک جهانی^۱ و دیده بان جهانی کارآفرینی^۲ مراجعه و استناد گردیده است و با مدل سازی عوامل موثر بر کارآفرینی با تاکید بر کیفیت حکمرانی از رگرسیون های چند متغیره و داده های ترکیبی (پانل)^۳ و نرم افزارهای Excel و Eviews استفاده شده است.

در این مقاله با استفاده از مبانی نظری و مطالعات تجربی پلتون و همکاران (۲۰۱۷)، یاداو و همکاران (۲۰۱۷)، آمنتی و همکاران (۲۰۱۷)، استرین و همکاران (۲۰۱۶) و متغیرهای مختلف تاثیرگذار بر کارآفرینی با تعدیلاتی، مدل رگرسیونی این پژوهش به صورت رابطه (۱) تدوین شده است.
رابطه ۱:

$$LK_{it} = \beta_0 + \beta_1 GI_{it} + \beta_2 LRD_{it} + \beta_3 LOPEN_{it} + \beta_4 LGDP_{it} + \beta_5 LSHT_{it} + U_{it}$$

در این معادله رگرسیونی، LRD لگاریتم سهم تحقیق و توسعه از تولید ناخالص داخلی^۴ به عنوان شاخص نوآوری، LSHT لگاریتم ثبت نام ناخالص در آموزش عالی^۵ به عنوان شاخص سرمایه انسانی، GI کیفیت حکمرانی^۶، LOPEN لگاریتم نسبت مجموع صادرات و واردات به تولید ناخالص داخلی^۷ به عنوان شاخص درجه باز بودن اقتصاد و LGDP لگاریتم تولید ناخالص داخلی سرانه به قیمت ثابت سال ۲۰۱۰^۸ به عنوان شاخص رشد اقتصادی، LK لگاریتم

1. World Development Indicator
2. Global Entrepreneurship Monitor (GEM), www.gemconsortium.org
3. Panel Data
4. Research and development expenditure (% of GDP)
5. Gross enrolment ratio, tertiary, both sexes (%)
6. Governance Quality
7. Trade (% of GDP)
8. GDP per capita (constant 2010 US\$)

تراکم فعالیت کارآفرینانه نوپا و U جمله خطای معادله و t، نشان دهنده کشور و زمان می‌باشند. شاخص کارآفرینی نوپا از جمله شاخص‌های مهم کارآفرینی می‌باشد که از تقسیم شاخص فعالیت کارآفرینانه نوپا بر جمعیت کل افراد در سن کار به دست می‌آید. به عبارت دیگر شاخص تراکم کارآفرینی نوپا در برگیرنده تعداد شرکت‌های جدید به ازای هر ۱۰۰۰ نفر در یک منطقه جغرافیایی و یا تعداد افراد تحت تاثیر کمپانی‌های جدید و جوان و یا تراکم کمپانی‌های نوپا در یک بخش مشخص است. فعالیت کارآفرینانه نوپا شامل فعالیت‌های کارآفرینانه نوظهور و جدید در بین جمعیت بزرگسال (۶۴-۱۸ سال) است. این شاخص بر اساس ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مانند جنسیت، سن و همچنین اثرات و نتایج کسب و کارهای نوپا مانند رشد، نوآوری، صادرات و حتی بر حسب بخش‌های مختلف اقتصادی قابل محاسبه می‌باشد. در این مطالعه با الهام از مطالعه گانی و دونکن^۱ (۲۰۰۴)، کیفیت حکمرانی از میانگین ساده شش حق اظهارنظر و پاسخگویی^۲، بی‌ثباتی سیاسی و خشونت^۳، اثربخشی دولت^۴، بار مالی مقررات^۵، حاکمیت قانون^۶، کنترل فساد^۷ محاسبه شده است.

جامعه آماری در این مقاله بر اساس دو معیار زیر انتخاب شده است: معیار بانک جهانی^۸: بانک جهانی کشورها را بر اساس درآمد سرانه به گروه کشورهای درآمد پایین، درآمد متوسط و درآمد بالا طبقه‌بندی نموده است. در طبقه‌بندی سال ۲۰۱۷، ایران جزء کشورهای درآمد متوسط می‌باشد. گزارش رقابت‌پذیری جهانی^۹: بر اساس گزارش رقابت‌پذیری جهانی در سال

-
1. Gani and Donkenen
 2. Voice and Accountability.
 3. Political Instability and Violence.
 4. Government Effectiveness.
 5. Regulatory Burden.
 6. Rule of Law.
 7. Corraption.
 8. World Bank
 9. The Global Competitivnss Report

۲۰۱۷ کشورها به سه گروه عامل محور، کارایی محور و نوآور محور تقسیم بندی شده اند. لازم به ذکر است که طبقه بندی گزارش پذیری جهانی مبنای بررسی و تحلیل دیده بان کارآفرینی جهانی (GEM) برای مطالعه شاخص های کارآفرینی است. بر اساس طبقه بندی گزارش رقابت پذیری جهانی، ایران کشور کارایی محور است.

از این رو در این مقاله کشورهایی انتخاب شده اند که هم کارایی محور هستند (شامل ایران) و هم درآمد متوسط دارند (شامل ایران). این گروه شامل کشورهای آلبانی، بوسنی و هرزگوین، برزیل، بلغارستان، چین، کلمبیا، جمهوری دومینیک، اکوادور، ایران، جامائیکا، مقدونیه، مونت نگو، نامیبیا، پاراگوئه، پرو، رومانی، صربستان، آفریقای جنوبی و تایلند می باشند.

همچنین به منظور مقایسه میزان تاثیرگذاری فناوری اطلاعات و ارتباطات (فاوا) بر کارآفرینی در دو ساختار متفاوت، گروه دیگری در این مقاله انتخاب گردید. این گروه در برگرنده کشورهای می باشد که هم نوآور محور می باشند و هم درآمد بالا دارند.

این گروه شامل کشورهای، استرالیا، اتریش، بحرین، بلژیک، کانادا، قبرس، جمهوری چک، دانمارک، استونی، فنلاند، فرانسه، آلمان، یونان، هنگ کنگ، ایسلند، ایرلند، اسرائیل، ایتالیا، ژاپن، جمهوری کره، لوکزامبورگ، مالت، هلند، نیوزلند، نروژ، پرتغال، قطر، سنگاپور، اسلونی، اسپانیا، سوئد، سوییس، ترینیدادو توباگو، امارت متحده عربی، بریتانیا و آمریکا می باشند.

در این راستا مدل سازی این مطالعه با استفاده از رگرسیون های چند متغیره و داده های ترکیبی (پانل)^۱ صورت گرفته است. به کار بردن داده های پانل مزیت هایی دارد که آن را به یکی از ابزارهای پیشرفته اقتصادسنجی تبدیل نموده است. داده های پانل دارای اطلاعات بیشتر، تغییر پذیری بیشتر، هم خطی

کمتر، درجه آزادی بالاتر و کارایی بالاتر نسبت به سری زمانی و داده‌های مقطعی می‌باشند. به خصوص این که یکی از روش‌های کاهش هم‌خطی، ترکیب داده‌های مقطعی و زمانی به صورت پانل می‌باشد. داده‌های پانل مجموعه داده‌هایی می‌باشند که بر اساس آن مشاهدات به وسیله تعدادی از متغیرهای مقطعی در طول یک دوره زمانی مشخص مورد بررسی قرار می‌گیرند. داده‌های پانل در واقع بیان‌کننده داده‌های مقطعی در طی زمان هستند و از ترکیب داده‌های سری زمانی و داده‌های مقطعی به دست می‌آیند. بنابراین حجم مشاهدات در داده‌های پانل نسبتاً زیاد است. مدل خطی پانل را می‌توان به پنج حالت زیر طبقه‌بندی نمود:

* تمامی ضرایب ثابتند و فرض می‌شود که جمله اخلاص قادر است. تمام تفاوت‌های میان واحدهای مقطعی و زمان را دریافت کند و توضیح دهد.

$$Y_{it} = \alpha + \sum_{j=1}^J \beta_j X_{jit} + e_{it} \quad (1)$$

* ضرایب مربوط به متغیرها (شیب‌ها) ثابتند و تنها عرض از مبدأ برای واحدهای مختلف مقطعی متفاوت است.

$$Y_{it} = \alpha_i + \sum_{j=1}^J \beta_j X_{jit} + e_{it} \quad (2)$$

* ضرایب مربوط به متغیرها (شیب‌ها) ثابتند و تنها عرض از مبدأ در زمان‌ها و واحدهای مختلف مقطعی تغییر می‌کند.

$$Y_{it} = \alpha_{it} + \sum_{j=1}^J \beta_j X_{jit} + e_{it} \quad (3)$$

* همه ضرایب برای تمام واحدهای مقطعی متفاوت است.

$$Y_{it} = \alpha_i + \sum_{j=1}^J \beta_{ji} X_{jit} + e_{it} \quad (4)$$

کیفیت حکمرانی و کارآفرینی در... ۹۱

* تمام ضرایب هم نسبت به زمان و هم نسبت به واحدهای مقطعی، متفاوت است.

$$Y_{it} = \alpha_{it} + \sum_{j=1}^J \beta_{jit} X_{jit} + e_{it} \quad (5)$$

این پنج مورد در دو قالب کلی مدل‌های اثرات ثابت^۱ و اثرات تصادفی^۲ قابل برآورد می‌باشند. برای تشخیص این که مدل به روش اثرات ثابت یا تصادفی برآورد شود از آزمون هاسمن به صورت زیر

استفاده می‌شود:

$\left\{ \begin{array}{l} H_0: \text{Random Effects} \\ H_1: \text{Fixed Effects} \end{array} \right.$

$$H \equiv n \hat{q}' (A \text{var}(\hat{q}))^{-1} \hat{q} \quad (6)$$

که در آن:

\hat{q} : تفاضل ضرایب برآورد شده برای متغیرهای توضیحی لحاظ شده در روش

اثرات ثابت و تصادفی ($\hat{q} = \hat{\beta}_{FE} - \hat{\beta}_{RE}$)

$A \text{var}(\hat{q})$: واریانس مجانبی \hat{q}

n : تعداد مشاهدات

فرضیه صفر این است که تخمین‌زن‌های مدل اثرات تصادفی و اثرات ثابت به طور اساسی تفاوتی با یکدیگر ندارند. اگر فرضیه صفر رد شود. روش اثرات تصادفی مناسب نیست و بهتر است از روش اثرات ثابت استفاده شود. آماره هاسمن دارای توزیع کای - دو با درجه آزادی برابر تعداد ضرایب تخمین زده شده در مدل می‌باشد. اگر آماره محاسبه شده در سطح احتمال معین از توزیع

کای- دو جدول بزرگتر باشد در این صورت فرضیه صفر رد می‌شود (بالتاجی، ۱، ۲۰۰۰).

به منظور تخمین مدل رگرسیونی (۱) ابتدا لازم است تا نوع روش تخمین جهت نوع خاص داده‌های پانل تعیین شود. بنابراین ابتدا برای تعیین وجود (عدم وجود) عرض از مبدا جداگانه برای هر یک از کشورها از آماره F استفاده شد. با توجه به میزان آماره F محاسبه شده فرضیه صفر آزمون مبنی بر استفاده از روش حداقل مربعات معمولی رد می‌شود. در نتیجه رگرسیون مقید (حداقل مربعات معمولی) دارای اعتبار نمی‌باشد و باید عرض از مبداهای مختلفی (روش اثرات ثابت یا تصادفی) را در مدل لحاظ نمود. سپس برای آزمون این که مدل با بهره‌گیری از روش اثرات ثابت یا تصادفی برآورد گردد، از آزمون هاسمن استفاده شد. انجام این آزمون با استفاده از نرم افزار EViews انجام گرفت. با توجه به میزان آماره χ^2 به دست آمده از انجام محاسبات روش اثرات ثابت در تخمین مدل مورد استفاده قرار گرفت که نتایج مربوط به برآورد مدل در جدول (۱) ارائه شده است.

کیفیت حکمرانی و کارآفرینی در... ۹۳

جدول ۱. نتایج برآورد تاثیر کیفیت حکمرانی بر کارآفرینی در گروه کشورهای منتخب

متغیرها	ضرایب {آماره t} (p-valu)	ضرایب {آماره t} (p-valu)
	گروه کشورهای منتخب نوآور محور با درآمد بالا	گروه کشورهای منتخب کارایی محور با درآمد متوسط
C	-۶/۴۱ {-۶/۷۴} (۰.۰۰۰۰)	-۴/۳۱۳ {-۶/۷۳۹} (۰.۰۰۰۰)
GI	۰/۱۵۸ {۲/۴۴} (۰/۰۱۴۹)	۰/۰۸۲ {۲/۸۱۷} (۰.۰۰۵۶)
LOPEN	۰/۳۹۶ {۲/۸۶۴} (۰.۰۰۴۵)	۰/۴۲ {۵/۳۳} (۰.۰۰۰۰)
LRD	۰/۱۴۴ {۱/۸۵۳} (۰.۰۶۴۸)	۰/۱۲۲ {۲/۰۱۵} (۰.۰۴۵۹)
LSHT	۰/۱۱۹ {۲/۰۹۸} (۰.۰۳۶۷)	۰/۲۵ {۴/۱۷} (۰.۰۰۰۱)
LGDP	۰/۸۰۲ {۳/۳۲} (۰.۰۰۱۰)	۰/۵۰۹ {۲/۴۴} (۰.۰۱۵۸)
R2	۰/۸۲	۰/۹۱
آماره F	۵۰/۰۰۶۹۲ (۰.۰۰۰۰)	۲۲۶/۸۱۲۸ (۰.۰۰۰۰)

منبع: محاسبات محقق

نتایج حاصل از برآورد رگرسیون (۱) در گروه کشورهای منتخب به روش اثرات ثابت در جدول (۱) نشان می‌دهد:

* کیفیت حکمرانی تاثیر مثبت و معنی‌داری بر لگاریتم تراکم فعالیت کارآفرینانه نوپا به عنوان شاخص کارآفرینی در گروه کشورهای منتخب دارد. در نتیجه فرضیه مربوط به تاثیر معنی‌دار کیفیت حکمرانی بر کارآفرینی در گروه کشورهای منتخب را نمی‌توان رد کرد. میزان تاثیرگذاری کیفیت حکمرانی بر کارآفرینی در گروه کشورهای منتخب نوآورمحور با درآمد بالا بیشتر از گروه کشورهای منتخب کارایی محور با درآمد متوسط می‌باشد. با افزایش یک واحد در کیفیت حکمرانی به طور متوسط میزان کارآفرینی در گروه کشورهای منتخب نوآورمحور با درآمد بالا 0.158 درصد و در گروه کشورهای منتخب کارایی محور با درآمد متوسط 0.082 درصد افزایش می‌یابد. وجود حکمرانی شایسته و اعتماد به نهادهای دولتی و اثربخشی آن، تمایل شهروندان را برای پذیرفتن ریسک سرمایه‌گذاری، مدیریت و یا شروع یک کسب و کار جدید افزایش می‌دهد. با این منطق که منافع عملی شروع و مدیریت کسب و کار جدید باید بیش از موانع و ریسک‌های آن باشد تا کارآفرینی عملاً ایجاد شود. از طرف دیگر ضعف حکمرانی و نبود دولتی اثربخش، عدم شفافیت، عدم ثبات سیاسی، بالا بودن تعرفه‌های مالیاتی و مقررات دست و پاگیر و سخت‌گیرانه و کنترل دستوری بازار با افزایش ریسک و موانع به تضعیف کارآفرینی منجر می‌شود. با بهبود کیفیت حکمرانی، کارآفرینان و سرمایه‌گذاران از موانع حاصل از وضع مقررات اضافی در زمینه‌هایی مانند تجارت خارجی و توسعه کسب و کار رهایی می‌یابند (فتاحی و صباحیان، ۱۳۹۵: ۱۶۰).

* لگاریتم نسبت مجموع صادرات و واردات به GDP به عنوان شاخص درجه آزادی اقتصادی تاثیر مثبت و معنی‌دار بر لگاریتم تراکم فعالیت کارآفرینانه نوپا در گروه کشورهای منتخب دارد. در نتیجه فرضیه مربوط تاثیر معنی‌دار

درجه آزادی اقتصادی بر کارآفرینی در گروه کشورهای منتخب را نمی‌توان رد کرد. میزان تاثیرگذاری درجه آزادی اقتصادی بر کارآفرینی در گروه کشورهای منتخب کارایی محور با درآمد متوسط بیشتر از گروه کشورهای منتخب نوآرمحور با درآمد بالا می‌باشد.

* لگاریتم سهم تحقیق و توسعه از تولید ناخالص داخلی به عنوان شاخص نوآوری تاثیر مثبت و معنی‌دار بر لگاریتم تراکم فعالیت کارآفرینانه نوپا در گروه کشورهای منتخب دارد. در نتیجه فرضیه مربوط به تاثیر معنی‌دار نوآوری بر کارآفرینی در گروه کشورهای منتخب را نمی‌توان رد کرد. میزان تاثیرگذاری نوآوری بر کارآفرینی در گروه کشورهای منتخب نوآرمحور با درآمد بالا بیشتر از گروه کشورهای منتخب کارایی محور با درآمد متوسط می‌باشد.

* لگاریتم ثبت نام ناخالص در آموزش عالی به عنوان شاخص سرمایه انسانی تاثیر مثبت و معنی‌داری بر لگاریتم تراکم فعالیت کارآفرینانه نوپا در گروه کشورهای منتخب دارند. در نتیجه فرضیه مربوط به تاثیر معنی‌دار سرمایه انسانی بر کارآفرینی در گروه کشورهای منتخب را نمی‌توان رد کرد. میزان تاثیرگذاری سرمایه انسانی بر کارآفرینی در گروه کشورهای منتخب کارایی محور با درآمد متوسط بیشتر از گروه کشورهای منتخب نوآرمحور با درآمد بالا می‌باشد. شواهد تئوری و تجربی بسیاری حاکی از تاثیر معنی‌دار سرمایه انسانی (آموزش، تجربه، دانش و مهارت) بر تقویت فعالیت کارآفرینانه دارد. فرآیند توسعه رفتار کارآفرینانه، روندی است که به وسیله سرمایه انسانی شکل می‌گیرد. سرمایه انسانی توانایی کارآفرینان برای کشف و بهره‌برداری از فرصت‌ها را افزایش می‌دهد (حسین پور و عبداللهی، ۱۳۹۳: ۱۱۵). سرمایه انسانی منبع مهمی برای نوآوری و بازسازی استراتژی است. سرمایه انسانی، ستون فقرات توسعه انسانی و توسعه اقتصادی است.

* لگاریتم تولید ناخالص داخلی سرانه واقعی به عنوان شاخص رشد اقتصادی

تاثیر مثبت و معنی‌داری بر لگاریتم تراکم فعالیت کارآفرینانه نوپا در گروه کشورهای منتخب دارد. در نتیجه فرضیه مربوط به تاثیر معنی‌دار رشد اقتصادی بر کارآفرینی در گروه کشورهای منتخب را نمی‌توان رد کرد. میزان تاثیرگذاری رشد اقتصادی بر کارآفرینی در گروه کشورهای منتخب نوآور محور با درآمد بالا بیشتر از گروه کشورهای منتخب کارایی‌محور با درآمد متوسط می‌باشد. شواهد تئوری و تجربی بسیاری حاکی از ارتباط متقابل کارآفرینی و رشد اقتصادی است. در نظام اقتصادی مبتنی بر کارآفرینی، نوآوران و صاحبان فکر و ایده، سرمایه‌های اصلی یک بنگاه اقتصادی و از عوامل اصلی توسعه پایدار محسوب می‌شوند. کارآفرینی با توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها ارتباط تنگاتنگی دارد و امروزه یکی از شاخص‌های توسعه اقتصادی در کشورهای رو به رشد محسوب می‌شود. از طرف دیگر رشد و توسعه اقتصادی شرایط را برای کسب و کار و کارآفرینی بهبود می‌بخشد (برتولد و کروندلر، ۲۰۱۲).

* مقدار ضریب تعیین در مدل‌ها نشان می‌دهد که بیش از هشتاد درصد از تغییرات لگاریتم تراکم فعالیت کارآفرینانه نوپا در گروه کشورهای منتخب توسط متغیرهای مستقل مدل توضیح داده شده است. با توجه به نتایج به دست آمده در چهارچوب این مطالعه می‌توان پیشنهادهایی به شرح زیر ارائه نمود:

- گسترش آزادی عمل فعالان اقتصادی و مداخله کمتر و کاهش تصدی‌گری دولت‌ها در فضای اقتصادی.
- کاهش دخالت دولت و افزایش آزادی اقتصادی و اعتماد به نیروهای بازار در برنامه‌های توسعه‌ای کشورها.
- اصلاح و بازنگری قوانین و مقررات بانکی مانند کاهش الزامات و مراحل

کیفیت حکمرانی و کارآفرینی در... ۹۷

- قانونی برای ارائه تسهیلات بانکی با نرخ بهره بانکی مناسب به کارآفرینان.
- اصلاح و بازنگری قانون تجارت، مقررات صادرات و واردات با رویکرد کارآفرینی.
- کاهش بوروکراسی اداری در سازمان‌هایی که متولی صدور مجوزهای قانونی لازم برای کارآفرینان و صاحبان کسب و کارها هستند.
- ایجاد و گسترش مراکز کارآفرینی در دانشگاه‌ها و سازماندهی آنها در قالب شعبه‌های کارآفرینی.
- تلاش برای رقابت در بازارهای جهانی به توسعه بیشتر کارآفرینی منجر می‌شود. در این راستا موانع شروع کسب و کار مانند زمان لازم برای اخذ مجوزهای مورد نیاز، بوروکراسی گسترده اداری و خدمات مورد نیاز کارآفرین باید برطرف شود. محدودیت‌ها و کنترل‌های بیش از اندازه در بازارهای مالی (مقررات خدمات مالی و بانکی) و پولی (تورم و مدیریت نقدینگی)، تجارت (نظام تعرفه‌ها) و سرمایه‌گذاری (قوانین و برخورد یکسان قانونی) که انگیزه‌های کارآفرینی را کاهش می‌دهد، باید تغییر نماید.

منابع

الف) فارسی

آقانسب، ایمان و تقوی، مهدی، (۱۳۹۳)، «سرمایه اجتماعی و حکمرانی خوب مطالعه موردی: کشورهای در حال توسعه (۱۹۹۶-۲۰۱۰)»، اقتصاد کاربردی، سال چهارم، شماره ۱.

ثریایی، علی، پاکدین امیری، علیرضا و پاکدین امیری، مجتبی، (۱۳۹۱)، «بررسی عوامل مؤثر بر موانع کارآفرینی سازمانی در وزارت کشور»، فصلنامه مدیریت، سال نهم، شماره ۲۷.

حسینی صدرآبادی، جلال، (۱۳۹۶)، «کارآفرینی و اثربخشی مدیریت منابع انسانی»، فصلنامه مطالعات مدیریت و حسابداری، دوره ۳، شماره ۱.

حسین پور، داوود، عبداللهی، محمد، (۱۳۹۴)، «تاثیر سرمایه انسانی بر بروز رفتار کارآفرینانه»، فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات مدیریت (بهبود و تحول)، شماره ۷۸.

دانایی فرد، حسن، (۱۳۸۸)، چالش‌های مدیریت دولتی در ایران، تهران: سمت.
دانایی فرد، حسن، باباشاهی، جبار، آذر، عادل و کردنائیچ، اسدالله، (۱۳۹۱)، «تحول در رفاه ملی: آیا حکمرانی خوب نقش مهمی ایفا می‌کند؟»، پژوهش‌های مدیریت ایران، سال شانزدهم، شماره ۴.

رنانی، محسن، (۱۳۷۶)، بازار یا نابازار؟ بررسی موانع نهادی کارایی نظام اقتصادی بازار در اقتصاد ایران، تهران: سازمان برنامه و بودجه، مرکز مدارک اقتصادی - اجتماعی.

سامتی، مرتضی، رنجبر، همایون و محسنی، فضیلت، (۱۳۹۰)، «تحلیل تأثیر شاخص‌های حکمرانی خوب بر شاخص توسعه انسانی، مطالعه موردی: کشورهای جنوب شرق آسیا»، پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، سال یکم، شماره ۴.

سلاطین، پروانه، اسلامبولچی، سحر و یوسفی زاده فرد، حسین، (۱۳۹۳)، بررسی اثر کیفیت حکمرانی بر درآمدهای مالیاتی در گروه کشورهای منتخب، اراده شده در کنفرانس بین‌المللی حسابداری، اقتصاد و مدیریت مالی، ۴ و ۵ آبان ۱۳۹۳.

شاه آبادی، ابوالفضل، سپهردوست، حمید و جامه بزرگی، آمنه، (۱۳۹۱)، «تاثیر حمایت از حقوق مالکیت فکری بر مهاجرت نخبگان از کشورهای منتخب در حال توسعه و توسعه یافته»، سیاست علم و فناوری، دوره ۵، شماره ۱.

شریف زاده، فتاح و قلی‌پور، رحمت‌الله، (۱۳۹۳)، «حکمرانی خوب و نقش دولت»، فرهنگ

کیفیت حکمرانی و کارآفرینی در... ۹۹

مدیریت، سال اول، پاییز و زمستان شماره ۴.

صبحی، احمد و ملک الساداتی، سید سعید، (۱۳۸۸)، «اثر کنترل فساد مالی بر رشد اقتصادی»، فصلنامه پژوهش‌های بازرگانی، شماره ۵۳.

فتاحی، حمیدرضا، طباطبائی، نداد، (۱۳۹۵)، «بررسی نقش سیاست‌های دولت در بهره‌برداری از فرصت‌های کارآفرینانه»، فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی، ۴۵.

قاسمی، رسول، شرفایی، محمد و شرفایی، آرشام، (۱۳۹۴)، «معرفی متدولوژی تغییر مرحله‌ای برای تبدیل شدن به سازمان کارآفرین»، ارائه شده در اولین کنفرانس دانشجویی کارآفرینی کشور، تهران: دانشگاه تهران.

کریمی، آصف، ملک محمدی، ایرج و رضوانفر، احمد، (۱۳۹۴)، طراحی مدل مفهومی کارآفرینی سازمانی ترویج کشاورزی در فرایند توسعه پایدار کشاورزی، ارائه شده در سومین کنگره علوم ترویج و آموزش کشاورزی، مشهد، انجمن ترویج و آموزش کشاورزی ایران.

کریمیان، محمد وزین، خلیل، حسن و سلطانی نژاد، حسین، (۱۳۹۰)، فساد اداری و سازمانی و ارائه الگو برای شاخص‌های فساد، ارائه شده در نهمین کنفرانس بین‌المللی مدیریتی. گروه پژوهش صنعت آریانا.

کمبجانی، اکبر و سلاطین، پروانه، (۱۳۸۹)، «تاثیر حکمرانی خوب بر رشد اقتصادی گروه کشورهای منتخب OECD و OPEC»، فصلنامه مدل‌سازی اقتصادی، دوره ۲، شماره ۲.

کیان پور، سعید، (۱۳۹۲)، «بررسی رشد کارآفرینی در ایران در مقایسه با کشورهای حوزه سند چشم‌انداز»، فصلنامه تخصصی پارک‌ها و مراکز رشد، دوره ۹، شماره ۳۴.

مشدئی، علی، (۱۳۹۰)، «تحلیل اثرات شبکه‌های اجتماعی بر شناسایی فرصت‌های کارآفرینی»، فصلنامه مدیریت صنعتی، سال ششم، شماره ۱۵.

مقیم، سید محمد و اعلائی اردکانی، مصطفی، (۱۳۹۰)، «سنجش شاخص‌های حکمرانی خوب و نقش دولت الکترونیک در ارتقای آن»، مجله مدیریت فناوری، دوره ۳، شماره ۸.

مهدوی عادل، محمد حسین و رافعی، حسین، (۱۳۸۵)، «بررسی جریان خصوصی‌سازی و تاثیر آن بر تقویت کارآفرینی در ایران»، مجله دانش و توسعه، شماره ۱۸.

هانیتگتون، ساموئل، (۱۳۸۵)، سامان سیاسی در جوامع دستخوش دگرگونی، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علم.

ب) انگلیسی

- Afonso, A., Schuknecht, L., & Tanzi, V, (2005), "Public Sector Efficiency: an International Comparison", Public Choice, Vol. 123, No. 3-4.
- Amanati, F., Kasra, A., & Zarei, B, (2017), "Privatization and Corporate Entrepreneurship in Telecommunication Companies", Journal of Entrepreneurship and Public Policy, Emerald Group Publishing, vol. 6(1), pages 60-71, April.
- Anokhin, S., & Schulze, W. S, (2009), "Entrepreneurship, Innovation, and Corruption, J. Business Venturing, Vol. 24, No. 5.
- Arndt C. and Oman C, (2008), The Politics of Governance Ratings, Maastricht University Maastricht Graduate School of Governance.
- Ayoola, E. O, (2005), Corruption in Nigeria: The Way Forward, Paper Delivered at the 50th Anniversary of Ilesha Grammar School.
- Berthold, N., Gründler, K, (2012), Entrepreneurship and Economic Growth in a Panel of Countries, Bayerische Julius-Maximilians-Universität Würzburg.
- Bjornskov, C. & Foss, N, (2010), "Economic Freedom and Entrepreneurial Activity: Some Cross-country Evidence, Public Choice, Springer, Vol. 143, No. 4.
- Caree, M. A., Thurik, A. R, (2003), The Impact of Entrepreneurship on Economic Growth, Handbook of Entrepreneurship Research. Oxford: Oxford University Press.
- Estrin, S. & Mickiewicz, T, (2016), "Human Capital in Social and Commercial Entrepreneurship", Journal of Business Venturing, No. 31.
- Festus, N., Basse, G. E., & Uyang, F. A, (2014), "Entrepreneurship, Corruption and the Challenge of Development in Nigeria", Eur. J. Bus. Soc. Sci, Vol. 3, No. 3.
- Gani, A & Duncan, R, (2004), Fijis Governance Index, Canberra: Australian National University and the University of the South Pacific at the University of the South Pacific.
- Gupta, A, (2007), Determinants of Tax Revenue Efforts in Developing Countries, IMF Working Papers, No. 07/184 Washington, DC: The International Monetary Fund Organization for Economic, No. 1-39.
- Haji, S, Haji, H, (2107), "Presumptive Tax System and its Influence on the Ways Informal Entrepreneurs Behave in Tanzania", Tanzanian Economic Review, Vol. 5 No s. 1 & 2.
- Islam, A, (2015), Entrepreneurship and the Allocation of Government Spending Under Imperfect Markets, World Development, No. 70.

- J.Ferreira, J., Fayolle, A., Fernandes, C., & Raposo, M., (2017), Effects of Schumpeterian and Kirznerian Entrepreneurship on Economic Growth: Panel Data Evidence, *Entrepreneurship & Regional Development*, Vol. 29.
- Jennings, D. F, (1994), *Multiple Perspectives of Entrepreneurship: Text, Readings, and Cases*, Nashville: South-Western Pub.
- Kaufman, D., Aart, K. & Massimo, M, (2004), Governance Matters III: Governance Indicators for 1996, 1998, 2000, and, 2002, *World Bank Economic Review*, 18, 253-287.
- Kaufman, D., Aart, K. & Massimo, M, (2007), Growth and Governance: A Reply/Rejoinder, *Journal of Politics*, Vol. 69, No. 2.
- Knack, S. & Keefer, P, (1995), "Institution and Economic Performance: Cross - country Tests Using Alternative Institutional Measures, *Economics and Politics*, Vol. 7.
- Knack, S. & Philip K, (1997), Why don't Poor Countries Catch Up? A Cross- national Tests of on Institutional Explanation, *Economic Inquiry*, Vol. 35.
- Kuhn, R. L, (1993), *Generating Creativity and Innovation in Large Bureaucracies*, Westport: Quorum Books.
- La porto, R., Lopez- de- silanes, f., Shleifer, A. & Vishny, R, (1998), "The Quality of Government", *Journal of Law, Economics and Arganisation*, Vol. 15, No. 1.
- Lambert-Mogiliansky, A., Majumdar, M., & Radner, R, (2007), "Strategic Analysis of Petty Corruption: Entrepreneurs and Bureaucrats", *Development Economics*, Vol. 83, No. 2.
- Lateef, K. S, (1992), "Comment on Governance and Development", By Beetninger, *Proceedings of the World Bank Annual Conference on Development Economics 1991*, Supplment to the World Bank Economic Review and Research Observer, The World Bank, 1992, Washington D.C , p.295. World Bank. Retrieved from <http://www.worldbank.org/wbi/governance/about.htm>.
- Lee, L., KamWong, P., DerFoo, M., & Leung, A, (2011), "Entrepreneurial Intentions: The Influence of Organizational and Individual Factors", *Journal of Business Venturing*, No. 26.
- Martin. Lynn M. & Wright Len T, (2005), No Gender in Cyberspace? Empowering Entrepreneurship and Innovation in Female-run, ICT Small Firms.
- Mauro, P, (1995), "Corruption and Growth", *Quartely Journal of Economics*, Vol. 110, No. 3.
- Mohammadi, A. Peltonen, J. & Wincent, J, (2004), "Government Efficiency and Corruption: A Country-level with Implications for Entrepreneurship", *Journal of Business Venturing Insights*, No. 8.
- Motiei, M, (2011), "Spillover Effects of FDI on Innovation in

- Developing Countries”, Quarterly Journal of Economic Growth and Development Research, Vol. 1, No. 2.
- Murphy, K. Shleifer, A. & Vishny, R, (1991), “The Allocation of Talent: Implications for Growth”, Quarterly Journal of Economics, No. 106.
- Nyström, K, (2008), “The Institutions of Economic Freedom and Entrepreneurship: Evidence from Panel Data”, Public Choice, Vol. 136, No. 3.
- Reynolds, P. D., M. Hay, W. D. Bygrave, S. M. Camp, & E. Auto, (2000), “Global Entrepreneurship Monitor: 2000 Executive Report, Kansas City, MO: Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership.
- Sekreter, A, (2015), “Measuring the Effect of Trade Openness on Entrepreneurship Development in Case of Georgia”, International Journal of Recent Scientific Research, Vol. 6, and Issue 10.
- Seleim, A., & Bontis, N, (2009), “The Relationship between Culture and Corruption: A Cross-national Study”, Intellectual Capital, Vol. 10, No.1.
- Simon R., Bannet A, (2008), Happiness the World over, Gend Issues.
- Taylor, D. W. Fact, M., & Mosters, (2000), “Uderstanding Principles of Good Governance” The International Journal of Public Sector Management, Vol.13, No. 2.
- Wallace C.Pichler F, (2009), More Participation, Happier Society?, A Comparative Study of Civil Society and the Quality of Life: Soc Indic Res.
- Wedeman, A, (1997), Looters, Rent-scrapers, and Divident-collectors: Corruption and Growth in Zaire, South Korea, and the Philippines. The Journal of Developing Areas, No. 31.
- Wedeman, A, (1997), “Looters, Rent-scrapers, and Divident-collectors: Corruption and Growth in Zaire, South Korea, and the Philippines, The Journal of developing Areas, No. 31.
- Yadav, Prasad, Maheshwar, (2017), Impact of Financial, Social Entrepreneurial Success.